HAVASI LILE (*CHARADRIUS MORINELLUS)* VALÓSZÍNŰ KÖLTÉSE A BIHAR-HEGYSÉGBEN. Török Hunorral 2013-ban madártani felmérést végeztünk a Bihar-hegységben. A Bocsásza csúcstól délre fekvő plató, a Sík-havas nekem jutott. Május 17-én este érkeztünk Kurucz Klárival a helyszínre és sátorhely keresés közben közvetlenül a lábam elől felugrott egy hím havasi lile (*Charadrius morinellus*). Hosszú másodpercekig figyelhettük néhány méter távolságból, ugyanis vergődve, sérülést tettetve igyekezett elcsalni bennünket a környékről. Ez sikerült is neki, néhányat hitetlenkedve utána léptem. Sajnos visszanézve már nem tudtam pontosan rekonstruálni, hogy honnan is ugrott fel a madár. Ezért úgy döntöttem, hogy nem keresem a fészket, hiszen a környékének az összetaposásával veszélyeztethetem a költés sikerét. Az észlelés helyének tágabb környezete 1650-1700 m tszf. magasságban lévő havasi gyep, amelyet a legeltetés céljából a havasi boróka (*Juniperus communis ssp. alpina*), illetve törpefenyő (*Pinus mugo*) állományának a kiirtásával hozhattak létre. A havasi lilét egy felhagyott esztena melletti egykori karám helyén lévő havasi lórom (*Rumex alpina*) állományban észleltük. A megfigyelés jelentőségét az adja, hogy az utóbbi 35 évben a mostani megfigyelésen kívül csak egy alkalommal volt fészkelésre utaló adata a havasi lilének a Kárpátok romániai részén (Molnar et Parvulescu 2008. Költ még hazánkban a havasi lile!? Migrans, X., 3-4.:2-3.), de a Bihar-hegységet ők sem említik, mint a faj régebbi előfordulási területét.

Zsíros Sándor

FATTYÚSZERKŐ (*CHLIDONIAS HYBRIDA*) KIEMELKEDŐ LÉTSZÁMÚ FÉSZKELŐTELEPE DEBRECEN KÜLTERÜLETÉN. A Debrecentől keleti irányban, a városhoz meglehetősen közel, a Külső létai út végétől mindössze 200 m-re található Fancsika I-es víztározó évente változó vízmélységgel várja a fészkelő madarak tömegeit. Aszályos években, mint amilyen 2014 is volt, mocsári élőhellyé alakul át a tó egy része, hol iszapos felszínek, hol nádszigetek, hol pedig hínárvegetáció kínál kiváló fészkelési lehetőséget a vízimadarak részére. A változatos fészkelő avifauna kiemelkedő tagja volt 2014-ben a fattyúszerkő. A májusra meglehetősen alacsony szintet elért tó (lecsapoló csatorna kifolyó zsilipjéig már nem ért fel a vízszint) vízfelszínének közel felét hínárvegetáció vette birtokba, mely kitűnő fészkelési lehetőséget biztosított a faj számára. Május 29-én 170 pár épülő fészkét vagy már tojásos fészekalját észleltük, majd május 31-én már 200 fészket számoltunk a tavon, de ettől valamivel több is lehetett a nádszigetek takarásában. Június 30-án már a fattyúszerkő fiókák tömege jellemezte a tavat, időközben nem volt olyan nagyobb vihar vagy felhőszakadás, mely tönkretette volna a fészkeket, így azokban zavartalanul kelhettek ki, majd fejlődhettek ki a madarak. Csapadékosabb években, magasabb vízállásnál a faj nem fészkel ezen a tavon, saját RTM felmérés alapján így volt ez pl. 2013-ban is (www.rtm.mme.hu). Ezekben az években a néhány km-re keletre levő, szintén Debrecen közigazgatási területéhez tartozó Bodzás-tavon és a Halápi-víztározón alakulnak ki szerkőtelepek jellemzően néhány 10 páras méretben. A Fancsika I-es víztározón ilyen években is lehet találkozni a fajjal, de csak táplálkozó vagy vonuló egyedekkel. A 2014-es debreceni, kiemelkedő létszámú fészekalj az alábbiak ismeretében figyelemre méltó adat. A faj országos állománya az adott évben alkalmas élőhelyek függvényében 1600 – 8500 pár között változik (MME Nomenclator Bizottság 2008. Magyarország madarainak névjegyzéke. *Nomenclator Avium Hungariae*. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest, 278 pp). Egy átlagos évben a vizes élőhelyekben bővelkedő Hortobágy tájegység területén 500-600 pár költ, de aszályos években is mindig 200 pár fölötti a létszám (Kovács, G., Ecsedi, Z. 2004. Fattyúszerkő. In Ecsedi, Z. (szerk.): A Hortobágy madárvilága. Hortobágy Természetvédelmi Egyesület, Winter Fair, Balmazújváros – Szeged: 353-355.). Mivel a dél-nyírségi Erdőspuszták víztereiről, így pl. a Fancsikai-tavakról méltatlanul kevés

irodalmi forrás található, így alábbiakban tájékoztatásul megadjuk a tavon költő további vízimadár-fajok állományadatait. A 2014-es évben az alábbi fajok költöttek a Fancsika I-es víztározón: 3 pár bütykös hattyú (*Cygnus olor*), min. 2 pár cigányréce (*Aythya nyroca*), min. 14 pár kis vöcsök (*Tachybaptus ruficollis*), min. 21 pár búbos vöcsök (*Podiceps cristatus*), 1 pár vörösnyakú vöcsök (*Podiceps grisegena*), 6 pár feketenyakú vöcsök (*Podiceps nigricollis*), min. 2 pár törpegém (*Ixobrychus minutus*), 1-2 pár vörös gém (*Ardea purpurea*), 2 pár barna rétihéja (*Circus aeruginosus*), min. 3 pár guvat (*Rallus aquaticus*), 1 pár kis vízicsibe (*Porzana parva*), 4-6 pár vízityúk (*Gallinula chloropus*), min. 7 pár gólyatöcs (*Himantopus himantopus*), 1 pár gulipán (*Recurvirostra avosetta*), 2 pár bíbic (*Vanellus vanellus*), 1 pár piroslábú cankó (*Tringa totanus*), min. 80 pár dankasirály (*Larus ridibundus*), 1 pár küszvágó csér (*Sterna hirundo*), 2 pár kormos szerkő (*Chlidonias niger*). A Fancsikai és más erdőspusztai tavak fennmaradása szerencsére nincs veszélyben, ám a madártani értékek megőrzése érdekében az élőhelyek természetvédelmi szempontú kezelése fölöttébb kívánatos lenne. Az alapvetően „jóléti" céllal létrehozott tavak hasznosítása során a horgászok és természetvédők között jelenleg nincsenek ugyan konfliktusok, és csak remélhető, hogy ez a jövőben is így marad. Kényes terület például a vízellátottság. A csapadékhiányos esztendők során a tavak vízszintje ugyanis rendszeresen lecsökken, extrém időszakokban akár teljesen ki is száradhatnak. A madárvilág e természetes ingadozáshoz jól alkalmazkodik, így természetvédelmi problémát nem jelentenek a változások, ám a halfajok telepítésében és hasznosításában érdekeltek azt igénylik, hogy a tavak vízszintje ne csökkenjen egy kritikus mérték alá. Emiatt a horgászok a mielőbbi mederkotrást, illetve a kellő vízmennyiség biztosítását követelik. Kérdés, hogy ennek mennyi a realitása, de az biztos, hogy például egy fészkelési időben végrehajtott vagy nem kellő körültekintéssel megvalósított kotrás nagy kárt okozna a területen.

Veszelinov Ottó, Pásti Csaba

ÚJABB ADAT A SZIKIPACSIRTA (*CALANDRELLA BRACHYDACTYLA*) TOJÁSMÉRETÉHEZ. 2014. április 30-án, az Újfehértó mellet fészkelő magyar alfaj (*ssp. hungarica* Horváth) egy, a költőrevírtől kb. 25 m-re, ismeretlen okból a kopár talajra lerakott tojásának szélességi értéke 12,90 mm-nek bizonyult. Ez az adat az eddig e fajnál (annak 8 alfajánál, 1330 db alapján) talált legkisebb ez irányú méret. Ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a magyar bennszülött alfajnál a tojások hosszmértékének átlagát és minimum-értékét tekintve is a legkisebbek közé tartozik, nem tűnik meglepőnek, hogy a fentebb leírt eltérés éppen ennél az alaknál mutatkozott, minthogy az eddigi „rekordot" (13,10 mm), is ugyanő tartotta. Az egyedi eltérések kiküszöbölésére az alfajok átlag tojásméreteiből számított „k" érték, azaz hosszúság és szélesség hányadosának szignifikáns eltérése, tehát az összességében némileg kisebb, egyúttal gömbölyűbb tojásai még tovább erősítik a taxonómiai önállóság tényét (lásd fotó!).

Endes Mihály

Magyar szikipacsirta elszórt „rekorder” tojása (Fotó: Endes M)

URBANIZÁLÓDÓ ÉNEKES RIGÓK (*TURDUS PHILOMELOS*) TISZAFÜREDEN. „*Az éneklő rigónak igen szép az éneke, messzehallható fuvolahangokból áll és nagyon megeleveníti és meg is szépíti az erdőt. Énekét a fák legtetejéről hallatja s ekkor csöndesen ül, mintha elmerülne dalában.*” Az idézet, amely a száz éve elhunyt Herman Ottó talán legnépszerűbb munkájából, az 1901-ben megjelent „A madarak hasznáról és káráról” című könyvéből származik, a faj élőhelyeként egyértelműen erdei környezetre utal. Az 1984-es kiadású Magyarország fészkelő madarai c. kötetben lényegében ugyanezt erősíti meg Török János, de egy fontos kiegészítéssel: „*Magyarországon nem vált városlakó madárrá, de Közép- és Nyugat-Európa egyes területein előszeretettel behúzódik a városokba...*” Úgy tűnik, hogy a városiasodás folyamata, amely másutt évtizedekkel korábban kezdődött, nálunk most van kiteljesedőben. A tapasztalatok legalábbis erre vallanak. Először 2013. május 24-én figyeltem föl egy Tiszafüred belterületén álló kertes ház udvarán három szokatlanul barátságos, bizalmas közelségbe merészkedő énekesrigó-fiókára, amint élelmet keresgéltek a bokrok alatt. Ezt akkor még azzal intéztem el magamban, hogy a közelben egy nagyobb park húzódik, bizonyára ott kerülhetett sor egy ritkaságnak számító költésre. 2014 júniusában azonban előbb egy újabb példányt láttam egy másik tiszafüredi lakóház kertjében, majd a kisváros központi részében fekvő házunk füves udvarán vált visszatérő vendéggé egy gilisztákat szedegető felnőtt madár. Egy hét múltán arra lettem figyelmes, hogy az összeszedett férgek már nem csúsznak le a madár torkán, hanem csokorba szedve, bajuszként csüngenek a csőre két oldalán, biztos jeleként annak, hogy éhes fiókák várják a fészekben. Június utolsó napjaiban aztán megjelent és napokon át visszajárt három, repülni még alig-alig tudó fióka is az anyamadár társaságában, annak bizonyságaként, hogy valahol a közelben kelhettek ki. Talán országszerte érdemes lenne figyelni a hasonló esetekre, hogy megtudjuk, mennyire tekinthető általános tendenciának az énekes rigó városiasodása.

Harka Ákos